

نقش سازمان های مردم نهاد (سمن) های گردشگری در توسعه حکمروایی و توانمندسازی جامعه محلی؛ مورد: روستاهای چهارمحال و بختیاری

پدرام غلامیان دهکردی

دانش آموخته رشته برنامه ریزی توسعه جهانگردی دانشگاه هنر اصفهان

چکیده

صنعت گردشگری امروزه جزئی اصلی در تامین درآمد اکثر کشورها به حساب می آید و هر ساله تعداد بیشتری از کشورها به اهمیت این صنعت پی برده و در این زمینه دست به سرمایه گذاری های کلانی می نمایند. مناطق روستایی به علت در اختیار داشتن درصد عظیمی از ویژگی های محیطی و فرهنگی زمینه مناسبی برای جذب گردشگر به حساب می آید. توسعه این صنعت در مناطق روستایی کشور یک فعالیت اقتصادی محسوب می گردد که موجب ایجاد فرصت های شغلی جدید و افزایش شاغلین و سرانجام منجر به شتاب فزاینده در نوسازی و بهسازی ساختار اجتماعی - اقتصادی روستا می گردد. این صنعت جدا از اشتغال زایی در این مناطق باعث ایجاد درآمد ارزی، شناسایی جاذبه های گردشگری، معرفی موسیقی، هنر، صنایع دستی و همچنین معرفی و حفظ سنت های اصیل روستاییان میگردد. تشکل های غیر دولتی به عنوان راهکاری نو برای مشارکت بخشی مردم در تعیین سرنوشت خود از آن جهت در دنیای امروز اهمیت یافته اند که می توانند به عنوان حلقه واسط میان حکومت ها و مردم، عهده دار انتقال خواسته های ملت به سیستم حکومتی باشد. این سازمان ها در بخش توریسم روستایی می تواند علاوه بر متحول نمودن اقتصاد روستا به پایداری مناطق توریستی نیز توجه داشته باشند که این امر می تواند با جلب نیروهای مردمی و محلی علاوه بر کاهش اثرات منفی توریسم به پایداری منابع طبیعی نیز توجه کند. این تحقیق از نظر روش توصیفی - تحلیلی می باشد و با هدف توسعه سازمان های مردم نهاد در روستاهای استان چهارمحال و بختیاری جهت گسترش گردشگری روستایی و حکمروایی است.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار، سازمان های مردم نهاد (سمن)، روستا.

مقدمه

امروزه صنعت جهانگردی در دنیا، سومین پدیده اقتصادی پویا بعد از صنایع نفت و خودروسازی است و موجب یک رقابت شدیدی بین کشورها برای تحصیل درآمد بیشتر از طریق جهانگردی وجود دارد. به غیر از این دو سال اخیر (اشاعه بیماری کوئید ۱۹) این صنعت منجر به با ایجاد میلیون ها شغل مستقیم و غیرمستقیم، و بصورت جذابترین منبع درآمد دولتها در آمده است. این قبیل برآوردها باعث شده است تا در سال های اخیر، بسیاری از کشورها به صنعت جهانگردی با نگاهی جدی و متفاوت بنگرند و بیشترین امکانات خود را برای رونق بخشیدن به این صنعت و بهره مندی از عواید سرشار آن بکار گیرند. این رویکرد توجه بیشتر به صنعت جهانگردی در بیشتر کشورها و از جمله ایران، بعنوان یک ضرورت اجتناب ناپذیر احساس شده است. در این بین مناطق روستایی بستر تولید محصولات کشاورزی محسوب می شوند، لذا مسئولان و برنامه ریزان مملکتی نباید صرفاً بخش کشاورزی را بمثابة یک ماشین تولید بنگرند، بلکه روستا بستر زندگی و معیشت بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشور است (برزه کار و همکاران، ۱۳۹۲). این بخش هنگامی میتواند بنحو مؤثر در مسیر توسعه گام بردارد که با داشتن سایر قابلیت های از جمله گردشگری در عرصه های توسعه منابع انسانی، تحرک فعالیت های اجتماعی، تنوع بخشیدن به نقش های محول اجتماعی، اقتصادی، انسجام در بسیج منابع انسانی و ... برنامه ریزی و سرمایه گذاری های فراوانی صورت گیرد.

در حال حاضر میزان سرمایه گذاری های ناچیز و اندکی که در جهت فعال نمودن ظرفیت ها و پتانسیل های انسانی و اجتماعی در مناطق روستایی صورت می گیرد، به یکی از موانع جدی و عمده در راه تحقق اهداف توسعه در بخش کشاورزی و روستایی تبدیل شده است. لذا می باید توجه داشت که جلب مشارکت های مردمی و فراگیر نمودن آنها در عرصه های برنامه ریزی، مدیریت و کلیه تلاش هایی که به نوعی با فرآیند توسعه روستایی مرتبط است، کلید موفقیت هرگونه اقدامی است که در راستای نائل گردیدن به اهداف توسعه، طرح و تدوین می گردد. نهایتاً اینکه برای رسیدن به توسعه خود اکتاء، درونزا و از همه مهم تر، توسعه خودیار (self- help development)، (رضوانی، ۱۳۹۷) تسهیل و تسريع در جلب و توسعه مشارکت های مردمی و متشکل نمودن آنها در قالب نهادها، سازمانها و گروه های مختلف و متنوع، امری لازم و گریزناپذیر است.

توریسم روستایی جزئی از صنعت عظیم توریسم به حساب می آید و در این زمینه کشور ایران از جاذبه های توریستی متعدد و ظرفیت های بالفعل وسیعی برای گسترش توریسم روستایی برخوردار است. توریسم روستایی می تواند نقش عمده ای را در توانمند سازی مردم محلی و توسعه منابع انسانی و تنوع بخشی و رشد اقتصادی و همچنین خلق فرصت های شغلی در ارتباطی تنگاتنگ با سایر بخش های اقتصادی ایفا نماید و در این رابطه می توان با سیاست گذاری، برنامه ریزی و سرمایه گذاری مطلوب به اهداف و دستاوردهای برشمرده شده برای توریسم روستایی در رویه ای پایدار نایل آمد.

در این بین، سازمان های غیر دولتی گردشگری بعنوان پدیده ای نوین در توسعه صنعت توریسم در کشور، می توانند نقش مهمی را در تحقق و به فعل درآوردن امکانات و پتانسیل های بالقوه گردشگری ایفا نمایند. این سازمانها با اهدافی همچون فراهم نمودن امکانات کار بمنظور رسیدن به اشتغال، جلوگیری از تمرکز و انباشته شدن ثروت در دست افراد خاص (رضوانی، ۱۳۹۸)، جلوگیری از کارفرمای مطلق شدن دولت، ادغام مدیریت و سرمایه و نظایر آنها، امروزه بعنوان یکی از ابزارهای مهم و مؤثر در توسعه صنعت گردشگری در مناطق مختلف کشور علی الخصوص در مناطق روستایی می توانند محسوب گردند. بنابراین، ضرورت تدوین برنامه های اصولی، دقیق و کاربردی در جهت انجام فعالیت های مختلف توریستی در قالب سازمان های غیر دولتی (سمن) و به منظور توسعه صنعت توریسم در مناطق روستایی کشور از جمله روستاهای استان چهارمحال، بیش از پیش بعنوان یک ضرورت اجتناب ناپذیر احساس می گردد.

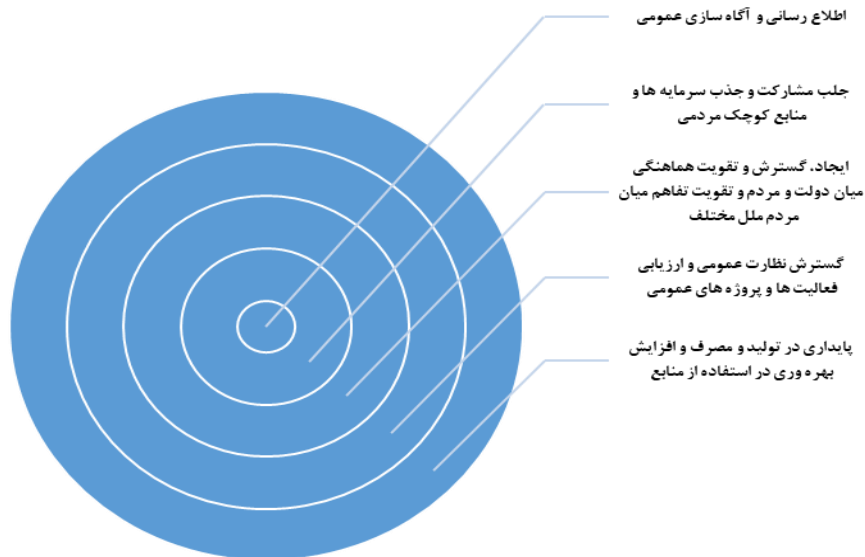

در حال حاضر سازمان های غیر دولتی (سمن) می توانند منبع نوآوری، آزمودن رویکردهای نوین، تجربه کردن در قبال مسایل توسعه باشند. سازمان های غیر دولتی می توانند نقش بسیار مهمی در توسعه داشته باشند که این از طریق بسیج منابع و انرژی مولد در خدمات اجتماعی و توسعه آنها صورت می گیرد سازمان های مردم نهاد نقش مهمی در ارایه بازخوردهای لازم در زمینه سیاست ها و برنامه ها دارند که این امر از طریق مشارکت در تغییرات سیاسی و کمک به تدوین برنامه های توسعه محقق می گردد. سمن ها در سطح عام نیروهای اصلی برای دموکراتیزه نمودن و تقویت نهادهای جامعه مدنی به شمار می آیند از آنجایی که بسیاری از سازمان های داوطلب دارای ارزشها و ایده آل های مشترکی در میان اعضای خود هستند لذا حامیان و تسریع کنندگان مهم تغییرات اجتماعی به شمار می آیند. حامیان سازمان های غیر دولتی تشکلهای را به عنوان جایگزینی مناسب برای دول کشورهای میزبان در ارایه خدمات و اولویت هایی همچون برنامه ریزی خانواده ها، حمایت کودکان، توسعه مشارکت های کوچک، محیط زیست گردشگری می دانند. تمرکز اصلی حامیان در تقویت بخشی سازمان های غیر دولتی (سمن) موجب گسترش و توانایی سازمان در برنامه ریزی، اجرا و ارزیابی برنامه های توسعه شده است.

ماهیت و اهداف سازمان مردم نهاد (سمن)

براساس تعریف سازمان ملل، NGO ها یا سازمان های غیر دولتی باید دارای چهار مشخصه اصلی باشند: (۱) از وابستگی مستقیم به هر حکومتی آزاد باشند. (۲) فعالیت های سیاسی و وابستگی به احزاب سیاسی نداشته باشند (۳) غیر انتفاعی باشند و فعالیت اقتصادی نکنند (۴) فاقد فعالیت های خشونت آمیز بوده و با گروه های بزهکار مرتبط نباشند (رضوانی، ۱۳۹۴). در تعریفی دیگر از سازمان مردم نهاد براساس مفاد آیین نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان های مردم نهاد مصوب ۸۴/۵/۸ هیأت وزیران گفت: سازمان مردم نهاد به تشکلی اطلاق می شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر حکومتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط، تأسیس شده و غیر انتفاعی، غیر سیاسی و عضو پذیر است (رهنمایی، ۱۳۹۸).

عمده ترین اهدافی را که سازمان های غیر دولتی و مردم نهاد غالباً به دنبال آن هستند، می توان در شکل (۱) نشان داد:

شکل ۱: اهداف سازمان های مردم نهاد

کارکرد و اهمیت سمن ها به عنوان واسطه بین حکومت ها و مردم

تشکل های غیر دولتی به عنوان راهکارهایی نو برای مشارکت بخشی مردم در تعیین سرنوشت خویش از آن جهت در دنیای حکومت ها و مردم، عهده دار انتقال خواسته های مردم به نظام حکومتی شوند. اما یک سازمان مردم نهاد برای رسیدن به اهداف مورد نظر خود از شیوه ها و روش های متفاوتی بهره می گیرد که می توان آنها را در ۸ مورد دسته بندی و بررسی کرد. توجه دقیق به این کارکردها، می تواند پیش درآمدی مناسب برای بازیابی حیطه عملکرد، میزان نفوذ و همچنین آسیب پذیری سازمان های مردم نهاد باشد:

آسیب های فراروی سمن ها در وضعیت موجود

در برنامه ای برای پیشرفت و عدالت پس از ساعت ها مذاقه کارشناسی و تبادل نظری و پژوهش های راهبردی، به نتیجه علمی ویژه ای درباره آسیب های وارد بر فعالیت سمن ها در ایران رسیده ایم که برخی از آن به شرح زیر است: (راهدی، ۱۳۹۶)

- ناتوانی در کسب جایگاه مناسب در برنامه های توسعه دولت؛
- کسب مشروعیت از دولت به جای مردم؛
- شخص محور بودن و قائم به شخص یا اماناء بودن؛
- تداوم یا الگوبرداری از شیوه مدیریت دولتی در سازمان های مردم نهاد یا حضور گسترده مدیران دولتی در این سازمان ها که منجر به تولد «سمن» ها سازمان های مردم نهاد دولتی و تبعیض و برخورداری از رانت شده است.
- فقدان نظام جامع قانونی مرتبط با سمن ها؛
- حمایت های کاذب و شعاری برخی از کشورهای خارجی از سمن ها؛

موجود دولتی ضمن اصلاح نظام ارائه خدمات به روستاییان بخشی از اقدامات را به عهده گیرند و مردم را در اجرای برنامه های توسعه روستایی مربوط به خودشان مستقیماً دخالت دهند.

بنابراین مشاهده می شود که مبانی فلسفی و ایدئولوژیکی این سازمانها در رابطه با انتقال فن آوری مناسب کشاورزی به روستاها با یکدیگر متفاوت است و بر همین اساس به نقد عملکرد نظام ترویج دولتی در رابطه با معرفی طرح های توسعه پایدار کشاورزی و روستایی و اجرای آنها در منطقه پرداخته و سعی دارند کارنامه ناموفقی را ارائه کنند تا دولت از انحصار اجرای طرح های توسعه دست برداشته و فشارهای اجتماعی و سیاسی محلی و منطقه ای و بین المللی مشارکت واقعی مردم را در قالب سازمان های غیردولتی پذیرفته و بخشی از وظایف خود را در قالب بخش های خصوصی سازی و رهیافت های مشارکتی به مردم تفویض نماید و از هرگونه همکاری و ارائه خدمات و امکانات برای انجام بهتر کارها توسط این تشکلهای خودداری نکند تا در آینده نزدیک بتوان شاهد تقویت حس اعتماد و اطمینان متقابل بین بخش دولتی و غیردولتی بود.

در این راستا گروهی از تشکلهای خواهان حداکثر تولید با بکارگیری نهاده های شیمیایی و مکانیزاسیون کشاورزی، گروهی معتقد به حداقل استفاده از نهاده های کشاورزی و تأمین مواد غذایی مورد نیاز جامعه، گروهی به دنبال بکارگیری رهیافت های ارگانیکی، گروهی در جوامع بومی و سنتی به دنبال احیا و تحدید عملیات سنتی کشاورزی هستند که پایه گذار سازمان اجتماعی آنان نیز می باشد (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۹۸).

لذا باتوجه به مستقل بودن سازمان های غیردولتی و عدم تعهد آنها به انجام فعالیت های ترویجی - تحقیقی به سبک روش های بخش دولتی ترویج، ضروری است با مطالعه و برنامه ریزی دقیق و ارتقای سطح آگاهی اعضای تشکلهای روستایی و کشاورزی زمینه جلب همکاری و مشارکت آنان در طرح های توسعه پایدار کشاورزی و روستایی طوری فراهم گردد که منافی برای آنها در برداشته باشد و انگیزه لازم و کافی برای مشارکت آنان تأمین گردد (مرکز مطالعات و تحقیقات ایرانگردی و جهانگردی، ۱۳۹۰).

در کشور ما هرچند بحث خصوصی سازی و بکارگیری رهیافت مشارکتی و تشکلهای غیردولتی در دهه ۷۰ مورد توجه قرار گرفته است بیشتر این فعالیت ها در تمام بخش های صنعتی، کشاورزی و خدماتی بطور یکسان توسعه نیافته است؛ به طوری که خصوصی سازی در صنعت، بیشتر مورد تأکید قرار گرفته است و رهیافت های مشارکتی در طرح های توسعه منابع طبیعی تجدید شونده، مورد نظر مسئولان ذیربط بوده و تشکلهای غیردولتی بیشتر در زمینه حفظ محیط زیست و زنان و جوانان پا به عرصه وجود گذاشته اند و جای خالی این گونه تشکلهای بخش کشاورزی و روستایی که می توانند در ارتقای سطح آگاهی روستاییان و آگاه کردن آنها از توانایی هایشان و مطالبات واقعی از بخش دولتی و زمینه های مشارکت در طرح های توسعه منطقه شان مفید واقع شوند و به عنوان بازوی کمکی بخش دولتی عمل نمایند، شدیداً احساس می گردد. از جمله مزایای سازمان های غیردولتی در مناطق روستایی می توان به موارد زیر اشاره نمود

(الف) ساختار آنها کمتر دیوان سالارانه بوده و شیوه رهبری آنها مشارکتی تر می باشد؛

(ب) کارکنان با انگیزه تری برخوردار بوده و زمینه مناسبی برای ابتکار و کارآفرینی فراهم می آورند.

(ج) برای خدمات رسانی مطلوب به گروه های محروم همانند بی زمینها و فقرا موفق تر عمل می کنند.

(د) از شایستگی و ظرفیت بیشتری برای تسهیل فراگیری کشاورزان از تجارب خویش و دیگران دارا می باشند.

(ز) برای ابداع و سازگارسازی متدلوژی های نوین توسعه مستعدتر می باشند.

سازمان های غیردولتی همچنین در انجام کارکردهای خود دارای معایبی می باشند که اهم آنها عبارتند از:

(الف) کارکنان و کارگزاران عضو، فاقد صلاحیت لازم برای تولید تکنولوژی و نیز فاقد ظرفیت فنی توسعه یافته اند.

- ب) راه حل های ارائه شده برای مسائل کشاورزان بیشتر مواقع بر ایدئولوژی استوار است تا یافته های تحقیقی تایید شده.
- ج) اغلب سازمان های کوچکی می باشند که نمی توانند برنامه هایی را در سطح ملی طرح و اجرا نمایند و چندان در انتشار متدلوژی های توسعه یافته در منطقه تحت پوشش به سایر نقاط چندان موفق نیستند و این نقصان بیشتر به دلیل عدم توسعه ظرفیت نهادی، اطلاع رسانی و ارتباطات آنها بر می گردد.
- د) تبعیت از تصمیمات اهداءکنندگان کمک های مالی، سازمان های غیردولتی را وامی دارد تا توجه بیشتری را به اهداف کوتاه مدت معطوف نمایند تا اهداف و دستاوردهای بلندمدت.
- ه) برنامه های طرح و اجرا شده ممکن است بدلیل تعدد کارشناسان و کارگزاران استخدام شده، نبود مدیریت منابع انسانی، عدم تخصیص بهینه منابع، زمان، ارزشیابی و کنترل، پرهزینه و ناکارآمد شوند.
- و) آنها می توانند به عنوان وسیله ای از سوی سیاستمداران برای افزایش قدرت خویش مورد استفاده قرار گیرند.
- ز) رهبران و مدیران ممکن است در صورت نبود نظرات برتر از سوی شرکاء نهادی یا مخاطبین، منابع در دسترس را برای منافع شخصی استفاده کنند.

کارکرد اقتصادی سازمان های غیردولتی (سمن ها) در عرصه گردشگری

هدف اصلی از تشکیل و راه اندازی سازمان های مردم نهاد برای مقاصد خاص غیر انتفاعی مثل امور فرهنگی، آموزش، بهداشت، محیط زیست و جزء آن باشد. سود و درآمد حاصل میان مؤسسين، متصدیان اعضاء هیئت مدیره و کارمندان تقسیم نشود. البته وقتی سخن از سود به میان می آید مقصود آن است که کلیه هزینه ها، حقوق، دستمزدهای متعارف افراد یاد شده از آن کسر شده است. در قوانین موجود منعی برای سازمان های غیر دولتی از فعالیت های اقتصادی و تجاری وجود ندارد ولی به رغم اینکه در قوانین و مقررات متعدد و گاه متعارض قید و ضابطه ای برای این قبیل فعالیت ها دیده نمی شود از سوی دیگر مراجع نظارتی این سازمان ها نیز متعدد و اختیاراتشان نامعلوم است از این رو است برای حفظ سلامت پیشنهاد می شود اینگونه تشکل های غیر دولتی برای خود فعالیت های اقتصادی و تجاری مشخصی داشته باشند. سرانجام اینکه انجام فعالیت های از این دست ریسک پذیری زیادی برای اعضاء آن در بر خواهد داشت حتی زمانیکه سازمان های غیر دولتی کالایی را به طور مستقیم به مردم عرضه می کنند باید مانند بازارچه ای خیریه برای صنایع دستی اقشار کم درآمد این در واقع نوعی ایجاد اشتغال در حمایت از جامعه مخاطب در جهت اهداف سمن هاست. سازمان های مردم نهاد راهی به سوی مشارکت روستائیان در توسعه گردشگری سرزمین ایران، دارای اقلیم چهار فصل و جاذبه های متنوع فرهنگی، تاریخی و طبیعت گردی است که به دلیل همین پتانسیل های فراوان و تنوع زیستی طبق گزارش سازمان جهانی جهانگردی در رتبه ۵ دنیا قرار گرفته و تاکنون توانسته است توریست های بین المللی و گردشگران داخلی را به بازدید از طبیعت ترغیب و تشویق نماید.

ظرفیت های خاص طبیعت ایران به عنوان انگیزه ای بسیار مهم برای جذب بازدیدکنندگان می باشد که نقطه اتکای صنعت گردشگران ایران محسوب می شود. بدیهی و واضح است که هیچ فرایند توسعه ای در صنعت اگروتوریسم و اکوتوریسم رخ نخواهد داد مگر آنکه مبتنی بر خصوصیات محلی و استفاده از پتانسیل های مناطق باشد توریسم کشاورزی از زیر مجموعه های صنعت گردشگری محسوب می شود که دارای ارزش علمی و آکادمیک است و تنها با معیارهای فنی خود قابل ارزیابی است (برتون ئی و همکاران، ۱۳۹۱).

برقراری انس با طبیعت روستا نکته بسیار حساسی است که در ارزیابی توان اکولوژیکی مناطق گردشگری هدف روستایی مورد بحث و بررسی قرار می گیرد اما باید برنامه ریزی منعطف و درازمدت تنظیم نمود تا ارزش های روستا بار دیگر نمایان شده و طبیعت در دسترس همگان باشد. که در این میان نقش تشکل های غیر دولتی محلی در توسعه گردشگری روستایی حائز اهمیت است. که در این راستا نقش دولتها به عنوان بزرگترین مشوق و حامی تشکل های محلی انکار ناپذیر است.

در سطح بین المللی سازمان های مردم نهاد(سمن ها) تجربیات بسیار موفقی در ارتقاء گردشگری مناطق نمونه گردشگری و گردشگری روستایی داشته اند که از آن جمله می توان به پروژه شهر تاریخی دوبرت در جنوب تونس اشاره نمود. دوبرت شهری باستانی با طبیعت گرم و خشک می باشد که قدمت آن به هزاران سال پیش بر می گردد. که سازمان مردم نهادی به نام اختصاری ASNAPED به منظور احیاء روش زندگی، اقتصاد، حفاظت از محیط زیست و به دلایل تاریخی، باستان شناسی و فرهنگی فعالیت خود را در دوبرت آغاز نمود. اولین هدف از این سمن حفظ مهمترین بخش های شهر باستانی مانند مسجد، آب انبارهای قدیمی و غارهای عصر حجر در مجاورت آن بود (ظریفیان ۱۳۹۱).

نقش سازمان های غیردولتی(سمن ها) در توریسم روستایی

از سازمان های غیردولتی تعریف های متفاوتی ارایه شده و براساس اهدافی که هر سازمان برای خود در نظر دارد، تعریف می شود. سازمان های غیردولتی در بهترین حالت خود نهاد مستقل که برنامه ها و اولویت های خود را در چهار چوب شرایط و نیازهای اجتماعی می ریزند و با دولت در مواردی که برنامه ها، نقش و اولویت های این دو همسو باشد، همراهی می کنند در غیر اینصورت با انتقادی سازنده از دولت در اصلاح طریق به جامعه خدمت می کند (میربد و ایرج ملک، ۱۳۹۱). سازمان های غیردولتی با تشکل های مردمی در گروه های هم هدف تشکیل شده اند که به صورت دواطلبانه و بدون وابستگی به سازمانی خاص، تشکیلات و اساسنامه تعیین شده در جهت اهداف کشور و معضلات آن فعالیت می کنند و نقش اساسی که برای سازمان های غیردولتی در فرآیند توریسم روستایی می تواند مطرح باشد به شرح زیر است: (میرکزاده، ۱۳۹۱)

۱ - فرهنگ سازی و اطلاع رسانی

۲ - جلب مشارکت مردمی در انجام پروژه های مختلف که متوجه زمینه سازی عملی و اجرایی است.

این سازمانها در بخش توریسم می تواند علاوه بر متحول نمودن اقتصاد منطقه به پایداری مناطق توریسمی نیز توجه داشته باشند که این امر می تواند با جلب نیروهای مردمی و محلی علاوه بر کاهش اثرات منفی توریسم به پایداری منابع طبیعی نیز توجه کند باتوجه به گوناگونی سازمان های غیردولتی می توان اهداف و وظایف زیر را برای این سازمانها در عرصه توریسم روستایی عنوان کرد (مقصودی و لشکرآرا، ۱۳۹۳).

۱ - تلاش در جهت جلب مشارکت روستائیان؛

۲ - ارتقاء سطح کمی و کیفی دانش و اخلاق در زمینه پایداری محیط زیست و تبدیل به مصارف عمومی؛

۳ - انتشار نشریاتی در زمینه گردشگری و مناطق جذاب روستایی و مساعدت در جلب نظر گردشگران؛

۴ -تبلیغ در جهت از بین بردن الگوهای ناپایدار که به واسطه گردشگران در منطقه ایجاد می گردد و تلاش در جهت ایجاد الگوهای توسعه پایدار توریسم؛

۵ - معرفی مناطق ویژه ای جهت ایجاد پارک ها و مناطق سیاحتی و گردشگری در مناطق روستایی؛

۶ - ایجاد کمیته های مختلف در جهت خدمات رسانی، تبلیغ، آموزش، حفظ و توجه به توسعه پایدار مناطق روستایی، کمک های بهداشتی درمانی و امدادی در حوادث پیش بینی نشده و ...

آنچه که مسلم و بدیهی است عدم وجود قوانین مناسب و جامع در کشور، برای ثبت تشکل ها و مشکل اخذ مجوز فعالیت یکی از مشکلات عمده ای دراین زمینه در پیش روی این سازمان هاست که باتوجه به اثراتی که توریسم می تواند بر جامعه روستایی و تحول اقتصاد آن داشته باشد بایستی دراین زمینه اقدام نمود. سازمان های غیر دولتی بعنوان یکی از ابزارهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نقش ها و کارکردهای مثبتی را برای جامعه برعهده دارند که موارد زیر را می توان نام برد (خیاطی، ۱۳۹۲)

۱) سازمان های غیر دولتی نه تنها منافع اعضا، بلکه توسعه همه جانبه و ارتقاء صنعت توریسم و متعاقب آن رشد و شکوفایی و رونق انواع فعالیت های اقتصادی در مناطق روستایی، افزایش درآمد جامعه روستایی و دستیابی فزاینده به شاخص های رفاه اجتماعی را نیز دنبال خواهد داشت.

۲) ایجاد انسجام اجتماعی و هماهنگی در میان مردم اجتماع روستایی را محقق می سازد. و متعاقب آن، درگیرها و اختلافات مردم منطقه از بین رفته و وحدت و یگانگی و یا بقول دورکیم، جامعه شناس فرانسوی، همبستگی اجتماعی را در جامعه تحقق می بخشد.

۳) شناسایی و بکارگیری منابع و امکانات محلی؛ سازمان های غیر دولتی با شناسایی و بکارگیری منابع انسانی، مالی و فکری مردم محل، به توسعه محلی مناطق مختلف کمک شایانی می کنند.

مشارکت جوامع محلی در توسعه گردشگری روستایی

نکته مشترکی که در ادبیات گردشگری پایدار وجود دارد، این است که رویکرد مبتنی بر اجتماع محلی، از الزامات توسعه گردشگری پایدار است (شریفزاده و مرادی نژاد، ۱۳۹۱). به همین دلیل مشارکت اجتماعی محلی هسته اصلی مقصد یا محصول گردشگری برای صنعت گردشگری موفق است. مطالعات نشان می دهد که نگرش ساکنان نسبت به توسعه گردشگری می تواند هم مثبت و هم منفی باشد و به همین دلیل، مقیاس و سطح توسعه گردشگری تحت تأثیر گرایش مردم محلی نسبت به آن قرار دارد. بنابراین برنامه ریزی گردشگری براساس مشارکت اجتماعی محلی به دو دلیل ضروری است. اول در سطح تجربی، اگر توسعه گردشگری با آروها و اهداف اجتماعی محلی سازگاری نداشته باشد. در هنگامی که علایق افراد بیرونی در گردشگری محلی غالب است، یا در هنگامی که آستانه تحمل ساکنان نسبت به گردشگری و گردشگران پایین است، تضادهایی به وجود می آید که در نهایت منجر به تضعیف گردشگری روستایی می شود. دوم، ساکنان محلی از حق اخلاقی برای مشارکت در توسعه فعالیتی برخوردارند، که هم منافع و هم هزینه هایی را برای آن ها به همراه دارد. این شرایط به ویژه برای گردشگری روستایی بسیار مهم است که مردم محلی «روابط همزیستی» با محیط خود دارند (مراد نژادی و نظری، ۱۳۹۲).

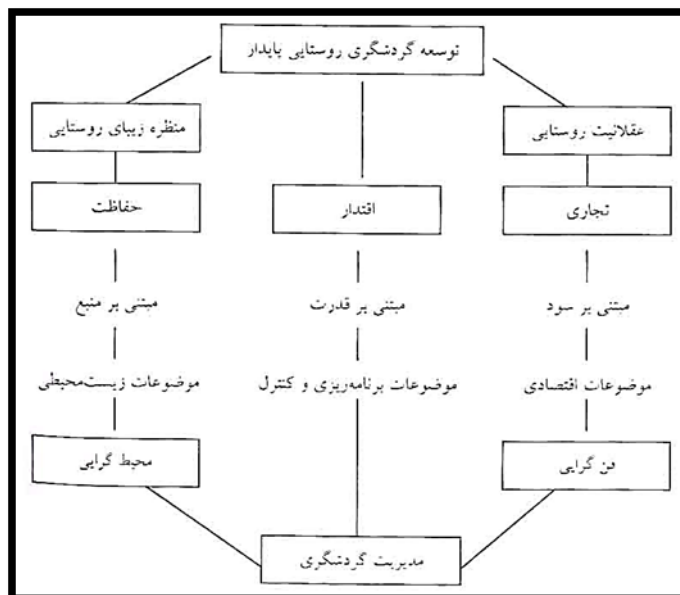
به عبارت دیگر، برای بسیاری از ساکنان محیط های روستایی، هر یک از عناصر کیفیت زندگی آن ها مهم است، و بنابراین هر تهدید بالقوه برای محیط مانند گردشگری، به عنوان یک هزینه اجتماعی در نظر گرفته می شود. بنابراین به نظر می رسد که مشارکت اجتماع محلی، عنصری مطلوب و ضروری برای توسعه گردشگری پایدار به ویژه در زمینه گردشگری روستایی است. به همین دلیل بسیاری از تحقیقات اولیه درباره «برنامه ریزی اجتماع محور» (پوریا، ۱۳۹۰). مبنای رویکرد موجود نسبت به گردشگری پایدار است، و هدف اصلی آن ارائه روش هایی است که صنعت گردشگری و اجتماع محلی بتوانند به صورت دو جانبه از شراکت بلند مدت بهره مند شوند. در این راستا، از دهه ۱۹۸۰ تلاش هایی برای ارائه شیوه هایی که جوامع محلی بتوانند نقش مثبت تری در برنامه ریزی گردشگری ایفا کنند، ارائه شده است، گرچه همانطور که وودلی (Djakal, 2012). خاطر نشان کرد، نمونه های موفق کاربردی برای طرح های گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی، به نسبت کم است، هم چنین تعجب آور نیست که اکثر طرح های توسعه گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی (CTAP) در آلبرتای کانادا است که در سال ۱۹۸۷ برای کمک به جوامع محلی به منظور توسعه و اجرای طرح های گردشگری و به عنوان ابزاری برای متنوع سازی فعالیت اقتصادی اجرا شد. در این راستا، کمیته های داوطلبانه محلی اقدام گردشگری برای تدوین و تنظیم برنامه های خود با اعتبار ۳۰ میلیون دلار تشویق شدند. تا سال ۲۰۱۰، ۱۲۰ درصد از ۴۲۹ اجتماع محلی واجد شرایط در آلبرتا، برنامه های خود را تصویب کردند (Mishra & Pandey, 2019). هر چند ۵۸ درصد اجتماع محلی در روند آماده سازی برنامه ها حاضر بودند، اما تفاوت های زیادی در موفقیت یا اجرایی بودن طرح های مختلف آن ها وجود داشت. اکثر طرح های گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی، تا حدود زیادی از مشکلات و موانع مشابه که سودمندی آن ها را محدود می کند، رنج می برند. این

موارد شامل غلبه اهداف فردی و اقتصادی کوتاه مدت بر اهداف اجتماعی بلند مدت نیاز به تأمین مالی از سوی بخش عمومی یا خصوصی بیرونی (که کنترل محلی را تضعیف می کند)، فقدان آموزش، و فقدان دلبستگی، تعهد یا بصیرت در بین اعضای اجتماع محلی که مشارکت مستقیمی در گردشگری ندارند، می باشد (Rana, 2010).

آنچه واضح است این که گرچه وجود برخی نهادهای اجتماعی محلی برای توسعه گردشگری روستایی پایدار حیاتی است، ولی باید راهبرد وسیع تر و یکپارچه ای وجود داشته باشد، تا تنوعی از سازمان های بخش عمومی و خصوصی را در یک شراکت تعریف شده در نظر گرفته شوند. به هر حال با توجه به نظریه افراد دارای نفع می توان گفت مدیریت موفقیت آمیز گردشگری روستایی بستگی به برنامه ریزی و مدیریت صحیح دارد، چه از راه شراکت افراد و گروه های دارای نفع مرتبط، و یا از راه یک مؤسسه سرمایه گذار با قدرت کافی که به دنبال سازماندهی، رضایت و توازن بین نیازهای مختلف در زمینه حفاظت و اهداف تجاری باشد.

در این راستا دو نکته مهم قابل بحث است:

- ایجاد چنین تعادلی بین نیازها و ایدئولوژی های رقیب گروه های دارای نفع در عمل امکان پذیر است، ولی شاید تنها در سطح محلی ممکن است، زیرا طرح های گردشگری در این سطح شامل مشارکت تعداد به نسبت کمی از مشارکت کنندگان است. در سطح بالاتر، اعم از محلی یا منطقه ای، توافق برای موفقیت بسیار دشوار است. این شاید نشان دهنده این حقیقت است که گردشگری روستایی پایدار بیشتر در طرح های کوچک مقیاس نمود پیدا می کند و حتی ممکن است همه نیازهای واقعیت توسعه پایدار را تأمین نکند.
- گرچه مدیریت و اداره کردن شامل اقداماتی فراتر از کنترل ساختارهای رسمی دولت است، ولی جدا سازی روند مدیریت از تأثیر مرکزی و تصمیم سازان ملی، غیر ممکن است. برای مثال آژانس های بخش عمومی گرچه به طور مستقیم توسط دولت کنترل نمی شوند، ولی به بودجه عمومی برای تأمین اعتبار وابسته بوده و فعالیت های آن ها اغلب با توجه به سیاست ملی محدود می شود. درباره گردشگری، مسئولیت ادارات گردشگری ملی و منطقه ای و حدودی که می توانند از گردشگری حمایت کنند، بیشتر با تعریف وظایف و سطح تأمین مالی آن ها مرتبط است.

شکل ۲: مدلی برای مدیریت گردشگری روستایی پایدار

با توجه به نکات مذکور، و با در نظر گرفتن پیچیدگی ساختارهای سیاسی در زمینه روستایی، در مواردی که وابستگی داخلی بین تقاضاهای مختلف برای استفاده از منابع روستایی وجود دارد، توان دستیابی به توسعه روستایی پایدار، می توان غیر ممکن باشد. به

عبارت دیگر، سیاست‌های ملی برای فعالیت‌ها و بخش‌های روستایی مختلف، مانند کشاورزی، جنگل‌داری، و گردشگری وجود دارد، و به طور اجتناب‌ناپذیر سیاست‌های مرتبط با یک بخش، بر سایر بخش‌ها نیز تأثیر می‌گذارد.

رویکردهای مشارکت جامعه محلی در برنامه ریزی گردشگری

اگر جامعه محلی که در یک مقصد گردشگری زندگی و یا کار می‌کنند در برنامه ریزی گردشگری مشارکت کنند، منافع بسیاری به وجود می‌آید. به شکل مهم‌تری، در صورتی که این مشارکت سبب می‌شود که اعضای جامعه تأثیر بیشتری در تصمیم‌گیری‌های مؤثر بر زندگی آن‌ها داشته باشند. قانونمندی و مشروعیت سیاسی ارتقا خواهد یافت (Anheier and salamon, 2018).

در این زمینه، اکثر محققان معتقدند که توسعه پایدار باید دیدگاه‌ها و انتخاب‌های مردم را در خصوص نیازها و رفاه حال و آینده آن‌ها در زمینه‌های محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در نظر بگیرد. علاوه بر پذیرش سیاسی، فرایند مشارکت اجتماعی در برنامه ریزی گردشگری باید سرمایه‌گذاران (افراد و گروه‌های دارای نفع با گرایش‌ها و علایق مختلف) را نیز در نظر بگیرد، و این مشارکت متنوع می‌تواند پیامدهای اقتصادی، محیطی و اجتماعی متعددی در زمینه گردشگری داشته باشد. توجه به این پیامدها، می‌تواند در تشویق توسعه پایدار کمک کند. اگرچه به طور بالقوه شرایط دشواری وجود دارد، که برخی جوامع شاید به طور نسبی به پایداری درازمدت هم‌چنین می‌تواند براساس دانش، بصیرت و توانمندی‌های افراد و گروه‌های مختلف دارای نفع بنا شود، و سهم کردن دیدگاه‌ها در بین آن‌ها می‌تواند منجر به درک عمیق‌تر موضوعات و شکل‌گیری سیاست‌های ابدایی شود. در حالی که مشارکت اجتماع محلی در برنامه ریزی مربوط به مقصدهای گردشگری می‌تواند مزایای متعددی داشته باشد، چالش‌هایی را نیز به همراه می‌آورد. برای مثال، تخصیص منابع، دیدگاه‌ها و سیاست‌های موجود، روش‌های نهادی و سازمانی موجود در جامعه، اغلب محدودکننده تأثیر برخی افراد و گروه‌ها در فرایند برنامه ریزی است، نابرابری‌هایی در قدرت افراد دارای نفع مختلف در جامعه و نیز در توان جوامع محلی در سطح وسیع‌تر وجود دارد (UND-United Nation Development ProgrammeUK).

همچنین باید توجه داشت که «قدرت تنظیم‌کننده مناسبات افراد، سازمان‌ها و آژانس‌های تأثیرگذار یا به دنبال تأثیرگذاری، در چگونگی تنظیم سیاست گردشگری و شیوه اجرای آن است.» شرایط محلی بسیاری از رویکردهای بالقوه برای مشارکت اجتماعی در برنامه ریزی گردشگری را در یک مقصد گردشگری تحت تأثیر قرار خواهد داد. جدول ۱ چارچوب تحلیلی موضوعاتی که بر رویکرد مشارکت اجتماعی در برنامه ریزی گردشگری در یک مقصد ویژه تأثیر دارد را بررسی می‌کند. این چارچوب بر این موضوع متمرکز است که چرا و چگونه کارگزارانی که در یک مقصد گردشگری کار و یا زندگی می‌کنند در فرایند برنامه ریزی، و ملاحظات می‌تواند به حدی باشد که عدم تعادل قدرت بین افراد دارای نفع در زمینه مشارکت اجتماعی کاهش یابد، سه دسته موضوعات شامل حدود و قلمرو مشارکت، شدت مشارکت، و درجه ای‌وفاقی که در بین مشارکت‌کنندگان جامعه وجود دارد، مهم است، این چارچوب مشارکت اجتماعی در توسعه راهبرد گردشگری را مدنظر قرار می‌دهد، ولی پیامدهای بعدی آن را در نظر نمی‌گیرد. یکی از موضوعات مربوط به حدود و قلمرو مشارکت جامعه در برنامه ریزی گردشگری است، پرسش کلیدی که در اینجا وجود دارد این است که آیا مشارکت‌کنندگان در جامعه نماینده همه افراد و گروه‌های دارای نفع زیربط هستند؟ گروه‌های دارای نفع مرتبط شامل تمامی جامعه ای است که در یک مقصد زندگی کنند و نیز گروه‌های ویژه درون آن مانند مالکان کسب و کار گردشگری، ساکنان بازنشسته و گروه‌های قومی، ذینفع یا دارای نفع در اینجا می‌تواند هر شخص، گروه یا سازمانی باشد که متأثر از علل و پیامدهای یک موضوع هستند (WTO, 2019).

ملاحظات مربوط شامل تعادل در بین مشارکت‌کنندگان در فرایند برنامه ریزی، بین افراد دارای نفع با قدرت و کسانی که قدرت کمی دارد، و نیز بین افراد و گروه‌های دارای نفع در مقصد و افراد و گروه‌های دارای نفع بیرونی که به موضوع علاقه دارند، اما کمتر تحت تأثیر آن قرار دارند است (Youell, 2015)، پرسش کلیدی دوم مرتبط با حدود و قلمرو مشارکت اعضایی است که از بین افراد و

گروه های دارای نفع جامعه ذریبط مشارکت می کنند. تأثیر بر تعداد افراد مشارکت کننده با استفاده از فنون مشارکتی مختلف میسر خواهد بود. زیر جمع آوری دیدگاه های عمومی بسیاری از افراد و گروه ها، نشان دهنده وجود دیدگاه های متفاوت در تعداد کمی از افراد است. موضوع دوم مرتبط با شدت مشارکت در جامعه است. مشارکت در صورتی که به شکل گفتگوی مستقیم باز و محترمانه در بین افراد و گروه های دارای نفع باشد و مشارکت کنندگان از علایق و دیدگاه های یکدیگر مطالبی را بیاموزند، عمیق تر است (برتونی و همکاران، ۱۳۹۱) موضوع این است که اغلب افراد گروه های دارای نفع جامعه محلی ذریبط در فرایند برنامه ریزی مشارکت داشته باشند (Dhakal, 2012).

بدون توجه به علایق و گرایشات مشارکت کنندگان جامعه در فرایند برنامه ریزی، مشارکت می تواند تنها به عنوان یک ژست اجتماعی در نظر گرفته شود، و بیشتر دیدگاه های مشارکت کنندگان قدرتمند غلبه پیدا کنند (زاهدی، ۱۳۹۶) سومین موضوع، درجه توافق بین مشارکت کنندگان جامعه در فرایند برنامه ریزی در رابطه با جهت گیری و خط مشی پیشنهادی است. هیلی (رضوانی، ۱۳۹۴) اظهار داشت که ایجاد توافق در بین مشارکت کنندگان در فرایند برنامه ریزی باید شامل یادگیری درباره نکات متفاوت از یکدیگر باشد، که در نقطه نظرهای آنها، کار با یکدیگر برای ایجاد گفتمان جدید درباره موضوعات، جهت گیری خط مشی ها، و واکنش به جهت گیری سیاست پیشنهادی منعکس می شود. پرنیتیک (شریف زاده و همکاران، ۱۳۹۱) اظهار داشت که در مشارکت اجتماعی (اجتماع محلی) در برنامه ریزی گردشگری هیچ تضمینی وجود ندارد که تفاوت دیدگاه ها بتواند بدون اختلاف نظر بین بهره برداران و غیر بهره برداران، حل شود. هم چنین شاید انتظار یک «توافق جزئی» برای توسعه، همراه با وجود اندکی اختلاف عقیده در دیدگاه ها بین مشارکت کنندگان، معقول باشد. سیاست های حاصل از ایجاد توافق شاید توسط برخی افراد و گروه های دارای نفع رد شده و ممکن است به تداوم نابرابری بین گروه های دارای نفع منجر شود (مقصودی و لشکرآرا، ۱۳۹۳).

جدول ۱: برخی موضوعات مورد بحث در رویکردهای مشارکت اجتماع محلی در برنامه ریزی گردشگری

موضوع	موضوعات ویژه
حدود و قلمرو مشارکت اجتماع ملی	- اینکه انواع مشارکت کنندگان در جامعه محلی همان افراد و گروه های دارای نفع مرتبط باشند. - تعداد افراد مشارکت کننده از بین افراد دارای نفع جامعه محلی مربوط
میزان مشارکت اجتماع محلی	- حدودی که همه مشارکت کنندگان جامعه محلی در گفتگوی مستقیم، باز و محترمانه شراکت دارند. - چگونگی مشارکت اغلب افراد و گروه های دارای نفع اجتماع محلی - حدود یادگیری مشارکت کنندگان از یکدیگر
درجه توافق حاصله در بین مشارکت کنندگان در اجتماع محلی	- حدود توافق مشارکت کنندگان اجتماع محلی درباره موضوعات و سیاست ها - حدود توافق درباره تفاوت ها و نابرابری ها

شراکت و شبکه سازی در توسعه گردشگری روستایی

توسعه گردشگری روستایی چیزی بیشتر از فرایندی برنامه ریزی شده است. براساس رویکرد عمل گرا آن را می توان روندی پویا، ساخت یافته (از نظر اجتماعی)، و مذاکره ای (توافقی) در نظر گرفت، که شامل بسیاری از دست اندرکاران اجتماعی (افراد، گروه ها و مؤسسات) است. که به طور پیوسته آن را برای هماهنگی و انطباق با انتظارات، نیازها، ارزش ها و دستور کارهای خود، تغییر می دهند. در واقع گردشگری روستایی در خلاء توسعه نمی یابد، بلکه در بطن اجتماعی، سیاسی و تاریخی جامعه جای دارد.

برنامه ریزی و مدیریت گردشگری روستایی، به طور بالقوه شامل مشارکت تعداد زیادی از سازمان ها اعم از بخش خصوصی و عمومی است که به طور مستقیم یا غیره مستقیم در گردشگری مشارکت دارند. به طور کلی سازمان های عمومی در زمینه تأمین خدمات، تنظیم و اجرای سیاست های توسعه روستایی (از جمله گردشگری) و حل مشکلات کاربری اراضی فعالیت دارند. دلبستگی اصلی

بخش خصوصی، سود مالی است. البته در بین این دو گروه، بخش داوطلبانه به شکل نهادهای حفاظت، یا گروه های فشار نیز قرار دارند. بنابراین می تواند دیر یا زود و به طور اجتناب ناپذیر، شاید در بین اهداف بازیگران اصلی در نظام گردشگری روستایی، تضاد به وجود آید. به هر حال همه سازمان ها و از جمله صنعت گردشگری، اهداف بلند مدت یکسانی در زمینه استفاده پایدار از نواحی روستایی دارند. با این حال، عدم توافق کمی درباره پرسش های مربوط به ابزار دستیابی به گردشگری روستایی پایدار، به ویژه مسئله کنترل، باقی می ماند. از یک طرف، بسیاری از این دیدگاه حمایت می کنند که گردشگری پایدار می تواند تنها از راه «رویکرد بالا به پایین» تحقق یابد، که به موجب آن با ایجاد یک چارچوب قانونی یا تنظیمی، شاخص های زیست محیطی در صنعت گردشگری قادر به عملکرد هستند. اساس بحث بر این فرض استوار است که بسیاری از سازمان های فعال در زمینه صنعت گردشگری، تصمیماتی فردی براساس انگیزه های انتفاعی کوتاه مدت خود اتخاذ می کنند.

از طرف دیگر، کسانی وجود دارند که طرفدار «رویکرد پایین به بالا» هستند، که به موجب آن صنعت گردشگری از راه قانون ها و آیین نامه های درونی، بیش از قانون تحمیل شده بیرونی، به سوی پایدار حرکت خواهد کرد. عبارت دیگر، مسئولیت تنظیم اهداف توسعه پایدار و اقدامات اجرایی بر عهده این صنعت است تا هر یک از سازمان ها بتوانند از راه سنجه هایی مانند کدهای عملیاتی صنعت گردشگری در جهت اهداف مشترک توسعه پایدار عمل کنند. در عمل، آنچه مورد نیاز است، تعادل بین رویکردهای «بالا به پایین» است، و به طور کلی این موضوع پذیرفته شده که شراکت سازنده بین این صنعت، مردم محلی، و دولت ها، شرایط ضروری برای پایداری است (Anheir & Salamon, 2018) در بسیاری از کشورها، چارچوب تنظیمی و خط مشی هایی بر حسب کنترل های زیست محیطی و توسعه روستایی وجود دارد، که توسط طرح های اعتباری ملی یا منطقه ای حمایت می شوند. همزمان، صنعت گردشگری به اهمیت استفاده پایدار از منابع پایه روستایی توجه کرده و طرح های توسعه گردشگری روستایی براساس شراکت بین سازمان های بخش خصوصی و عمومی انجام می شوند (رضوانی، ۱۳۹۸) به هر حال هر چند پرسش هایی درباره شراکت متعادل به ویژه حدود در نظر گرفتن دیدگاه های جوامع محلی وجود دارد، ولی رویکرد شراکت، نشاندهنده روند برنامه ریزی و مدیریت مثبت است، که موضوعات اجتماعی و زیست محیطی گسترده ای را در نظر می گیرد. شبکه سازی شامل کنش های اجتماعی در بین دست اندرکاران مختلف است. شبکه های دست اندرکاران شامل مجموعه ای قابل انعطاف و متغیر از روابط اجتماعی، در بین عناصر فردی و سازمانی و مبادلات مادی، اجتماعی و نمادی در بین آنهاست. شبکه ها در زمان و مکان گسترش می یابند. به نحوی که مناسبات و کنش های ویژه ای را می توان دوباره در زمینه یک شبکه، یا زنجیره مناسبات قبلی و آینده و در فضاهای مختلف شناسایی کرد. این شبکه ها می توانند به طور پیوسته شکل گیرند، یا می تواند به صورت توافق های غیر رسمی در بین مردم براساس روابط اجتماعی چند منظوره وجود داشته باشد.

وضعیت استان

عدم توجه به برنامه های توسعه ای مناسب و سیاست گذاری و برنامه ریزی در رابطه با مسائل اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فرهنگی طی سالیان گذشته باعث ایجاد یک ناهمگونی در توزیع منابع سرمایه ای در استان چهارمحال و بختیاری شده است و هم افزایی این عوامل موجب نابرابری توسعه های در مناطق مختلف استان، تغییر فرهنگ کار و بروز بیکاری مزمن، مهاجرت به شهرهای بزرگ، حاشیه نشینی و فقیر شدن عده ای بیشتری از مردم، بروز مسائل زیست محیطی و در نتیجه ناامیدی و خروج نخبگان در بخش مهمی از جمعیت استان شده است. طرح تکاپو با عنایت به این عوامل و نیز شناسایی پویایی های اقتصادی اجتماعی سیستم های کسب و کاری و اشتغال استان چهارمحال و بختیاری و برنامه ریزی برای تحقق بخشی زمینه های واقعی توسعه اشتغال در منطقه در پی تحرک بخشی و ایجاد اشتغال پایدار در استان چهارمحال و بختیاری است. در این راستا گسترش شهرنشینی و مهاجرت عظیم مردم از روستا به

شهرها اتفاق افتاده است که در حال حاضر اکثر شهرهای بزرگ دچار پدیده حاشیه نشینی و فقر و به طبع آن مشکلات اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی هستند.

اهداف، راهبردها، اقدامات اساسی برای سمن ها در روستاهای گردشگری استان چهارمحال و بختیاری

در حال حاضر تعدادی سمن در استان فعالیت می کنند که با برنامه ریزی لازم این تعداد تا پایان امسال تعداد سمن افزایش می یابد. هدف اصلی تشکیل مجمع جوانان استان را شبکه سازی اجتماعی در جهت افزایش مشارکت اجتماعی جوانان در عرصه مدیریت و تصمیم گیری دانست. مجمع سازمان های مردم نهاد جوانان چهارمحال و بختیاری با ۷ کمیسیون تخصصی کار خود را بر مبنای کاهش آسیب های اجتماعی استان با قدرت آغاز کرده است. اولویت کاهش محرومیت و توسعه گردشگری و افزایش سمن ها در استان است. چهارمحال و بختیاری جز استان های جوان کشور است و تمام هزینه های این مجمع از خیرین و سازمان های مردم نهاد تامین می شود لذا برای این که بتوانیم با قدرت بیشتری کار خود را دنبال کنیم به حمایت و همراهی همه دستگاه ها نیاز داریم. از دیگر اهداف استان شبکه سازی اجتماعی و همگرایی تمام تشکل ها فعال اجتماعی در عرصه های مختلف از جمله توانمندی جوامع روستایی در زمینه میزبانی از گردشگران است. اکنون با توجه به همه آنچه از وضعیت موجود سمن ها در استان به اجمال مورد اشاره قرار گرفت باید به برخی اهداف، راهبردها و اقدامات اساسی برای برون رفت از این وضعیت اشاره کرد؛ برون رفتی که قطعاً نتیجه آن ارتقای نقش مردم و سمن ها در ساختار اداری استان خواهد بود.

جدول ۲: اهداف، راهبردها، اقدامات اساسی برای سمن ها در روستاهای گردشگری استان چهارمحال و بختیاری

اهداف	راهبردها	اقدامات اساسی
قانونمند و ضابطه مند شدن فعالیت سمن های استان	تدوین قانون نحوه تشکیل و فعالیت سمن های گردشگری استان	اصلاح آیین نامه نحوه تشکیل و فعالیت سمن ها به نحوی که گسترش کمی و کیفی سمن ها را تسهیل کرده و مسئولیت پذیری را در جامعه افزایش دهد، و پیشنهاد آن در قالب طرح با لایحه به مجلس
	حمایت و رسمیت دادن به فعالیت سمن ها	دولت با تعیین مراجع و مراکز خاصی به رسمیت شناختن سمن ها، راه را برای تسهیل عضویت شهروندان و امکان انجام فعالیت های مؤثرتر توسط سمن ها در جامعه هموار سازد
اعتماد سازی سمن ها برای نهادهای دولتی	شناسایی عرصه های فعالیت مشترک با دولت	انجام برنامه های اشتغال زایی حمایت گروه آسیب پذیر توانمندسازی جوانان (فعالیت های آموزشی، ورزشی و ...) تمرکززدایی خدمات دولتی به مناطق کنترل مواد مخدر، فحشا و ...
	تعمیم عرصه های فعالیتی مشترک و خروج دولت از آنها	تفویض برخی از تصدی های دولتی به سمن ها ظرفیت سازی درونی سمن ها برای انجام امور تفویض شده
ظرفیت سازی سمن های استان	ظرفیت سازی بیرونی	نیازسنجی آموزشی و برگزاری دوره های آموزشی مورد نیاز فعال در سمن ها توسعه مهارت های کارکنان و داوطلبان (کار تیمی، شبکه سازی، مدیریت، برنامه ریزی و ...)
	ظرفیت سازی بیرونی	شرکت در دوره های آموزشی مراجع بین المللی حمایت کننده از سمن ها تعامل با مراجع بین المللی و سمن ها در سایر کشورها و استفاده از تجارب آنها
	انجام فعالیت های مشارکتی	ایجاد شبکه ای بین سمن ها و تمرین فعالیت های شبکه ای توسعه همکاری های تشکلی
	تعامل با رسانه ها	اطلاع رسانی به گروه های مخاطبان و افزایش اطلاعات و اعتماد آنها به سمن ها استمرار انتشار دیدگاه ها و تحلیل های روشنگرانه و تلاش بر ارتقای سطح دانش و تفکر عمومی افزایش ارتقای سطح اطلاع رسانی عمومی و تخصصی

نتیجه گیری

امروزه نقش بارز و اساسی سازمانها و تشکل های غیردولتی در برنامه ریزی های فعالیت های توسعه ای بر هیچ دولتی پوشیده نیست. اینگونه سازمانها اگرچه پدیده نوظهوری نیستند، اما میزان سرعت، رشد و گسترش توانمندی و کارایی آنها در توسعه مشارکت های مردمی، نکته قابل توجه و حائز اهمیتی است که دولت ها را ب فکر واداشته تا به انحای مختلف بسترهای لازم، مناسب و مؤثر را برای ادامه حیات و گسترش سازمان های غیردولتی فراهم سازند. باید توجه داشت که توسعه اقتصادی هنگامی به توسعه ای پایدار تبدیل خواهد شد که بر شالوده توسعه اجتماعی بنیان گذاری و پی ریزی شود.

در گذشته ای نه چندان دور، عمده راهبردهایی که در راستای توسعه روستایی به مورد اجرا گذارده می شد، شدیداً بر اشاعه تکنولوژی برتر، نهاده های پیشرفته و بهبود منابع فیزیکی تأکید داشت، ولی به مرور زمان راهبردهای توسعه کشاورزی و روستایی پیچیدگی بیشتری پیدا کرد و عوامل تعیین کننده تری به آن اضافه شدند و «توسعه منابع انسانی» مبنا و بنیان راهبردهای نوین قرار گرفت. در راهبردهای جدید، توسعه و بسیج منابع انسانی از طریق گسترش نهادها و سازمان های آموزشی، بهداشتی، خدمات رسانی، بازاریابی و ... مورد تأکید و توجه فراوان قرار گرفته اند. این امر یکی از جنبه های عالی، اساسی و متمایز موجود در عرصه راهبردهای توسعه روستایی بحساب آمده و شرط لازم و اساسی برای تحقق اهداف توسعه تلقی می شود.

در این زمینه لازم به ذکر است که تعداد سازمانها و نهادهای غیردولتی در کشورهای جهان سوم روز بروز در حال افزایش است. بعنوان مثال در کشور هندوستان بیش از یک میلیون سازمان غیردولتی در حوزه «توسعه محلی» فعال می باشند. در کشورهای اروپای شرقی بین سال های ۱۹۹۵ الی ۲۰۱۰ بیش از یکصد هزار سازمان غیردولتی تشکیل گردید. همچنین در کشور بنگلادش حدود پنج هزار سازمان غیردولتی فقط در حوزه های سوادآموزی فعالیت دارند، بگونه ای که کودکان بنگلادشی برای آموزش و سوادآموزی، بیش از ادارات رسمی دولتی، به سازمان های غیردولتی وابسته و متکی می باشند. در دیگر کشورهای در حال توسعه نیز، سازمان های متعدد غیردولتی در عرصه های بهداشت، آموزش و ترویج کشاورزی، خدمات رسانی به بخش کشاورزی و روستایی، ارائه کمک های اضطراری، تأمین خدمات اجتماعی و ... فعال می باشند. در حال حاضر که صنعت توریسم به عنوان یکی از منابع درآمد در کشورهای مختلف و در جامعه روستایی مطرح می باشند توسعه و گسترش سازمان های غیردولتی به عنوان یکی از بازوان صنعت توریسم در مناطق روستایی می تواند نقش بارز و بسزایی را ایفا نماید که متأسفانه در کشور ما بر خلاف کشور های دیگر چندان به اهمیت و مزایای آن توجه کافی نگردیده است. و در این راه با مشکلات متعددی مواجه است. از جمله محدودیت های آنها عبارتند از عدم ارائه آگاهی و آموزش های لازم به مردم در زمینه ماهیت، اهداف، کارکرد و ویژگی های سازمان های غیر دولتی بدلیل ضعف سیستم اطلاع رسانی و نیز عدم اعتقاد دست اندرکاران به سازمان های غیردولتی گردشگری علی الخصوص در مناطق روستایی که سیستم اطلاع رسانی در آن ضعیف تر است، مشهودتر می باشد.

در نگاهی همه جانبه و اجمالی باید گفت که سازمان های مردم نهاد در روستاهای استان چهارمحال و بختیاری به عنوان بازوان اجرایی و حامیان دولت در روستاها به شمار می آیند که تأثیرگذاری و تأثیر پذیری اجتماعی و فرهنگی متعامل در این مناطق دارند که فعال سازی سمن ها به ویژه در کشورهای در حال توسعه مثل ایران می تواند راهی به مشارکت همه جانبه بومیان روستا در توسعه پایه در آن نواحی باشد که هدف اصلی این منظور یعنی گردشگران جایگزین نفت محقق خواهد شد و از طرفی دیگر سمن ها می توانند دولت را متقاعد به حضور و حمایت از روستاها از طریق گنجاندن در بسته تورهای گردشگری نمایند. که این نیازمند بازنگری در سیاست های توسعه سازمان های مردم نهاد در مدیریت و برنامه ریزی گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری می باشد.

راهکارهای توسعه پایدار اگروتوریسم توسط سمن ها و تأثیرات دوسویه آن برای استان چهارمحال و بختیاری

- ۱- تهیه بسته های آموزشی توسط (NGO) سمن ها و ارائه به روستائیان درباره مدیریت و حفاظت مناطق طبیعی و تاریخی.
- ۲- هدایت و ساماندهی امور اجرایی روستاهای گردشگری هدف.
- ۳- تلاش در جهت ثبت رساندن آثار تاریخی و فرهنگی و میراث طبیعی روستا در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری یا یونسکو.
- ۴- جمع آوری اعانه ها، کمک های مردمی برای توسعه پایدار گردشگری روستایی.
- ۵- ارتقاء و بهبود وضعیت زندگی بومیان و روستائیان در مناطق گردشگری هدف روستایی.
- ۶- ایجاد تعامل بین سازمان های مردم نهاد در داخل و خارج از کشور به ویژه استان های همجوار استان چهارمحال و بختیاری .
- ۷- واگذاری برخی از فعالیت های اجرایی روستاها در کشور به سازمان های مردم نهاد و ایجاد فرصت های لازم جهت اشتغالزایی و کارآفرینی در روستاهای استان.
- ۸- حفاظت از محیط زیست و طبیعت روستاهای استان چهارمحال و بختیاری.
- ۹- ایجاد روحیه تعاون و فعالیت های خیرخواهانه اجتماعی در روستاهای استان چهارمحال و بختیاری
- ۱۰- نقش فعال سمن ها در غنی سازی اوقات فراغت خصوصاً برای جوانان روستایی لحاظ شود.
- ۱۱- توسعه و تقویت ورزش های بومی ، فرهنگی، محلی و روستایی استان چهارمحال و بختیاری .
- ۱۲- همکاری در امر توسعه و سازندگی روستایی استان چهارمحال و بختیاری .
- ۱۳- انجام فعالیت های عمرانی توسعه روستایی استان چهارمحال و بختیاری .
- ۱۴- کمک به برنامه های کلان توسعه کشور با چشم انداز استفاده از نیروی خلاق جوانان روستایی استان چهارمحال و بختیاری .
- ۱۵- کمک برای پیمودن فرایند هویت یابی اجتماعی روستاهای استان چهارمحال و بختیاری متناسب با بافت اقلیمی، تاریخی و فرهنگی آن.
- ۱۶- تلاش دولت برای تمهید و فراهم سازی فضای مناسب جهت رشد و توسعه سازمان های غیردولتی گردشگری علی الخصوص در مناطق روستایی استان.
- ۱۷- تقویت و ایجاد درس و مطالعات دانشگاهی در ارتباط با سازمان های غیردولتی گردشگری علی الخصوص رشته های مرتبط با مسایل روستایی استان.
- ۱۸- حمایت از تألیف کتب و انتشاراتی که اطلاعات مورد نیاز مردم را در زمینه سازمان های غیردولتی گردشگری در استان تأمین می کند.

منابع

- [۱] برزه کار، قدرت الله وسید محمد حسینی. (۱۳۹۲)، بررسی نظرات و خواسته های گردشگران در پارک جنگلی نور، مجموعه مقالات همایش ملی مدیریت جنگل های شمال و توسعه پایدار.
 - [۲] رضوانی، محمد رضا (۱۳۹۷) توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار ، دانشگاه تهران .
 - [۳] رضوانی ، علی اصغر (۱۳۹۸) جغرافیا و صنعت توریسم، دانشگاه پیام نور ، تهران.
 - [۴] رضوانی ، محمد رضا (۱۳۹۴) گردشگری خان ههای دوم و اثرات آن بر نواحی روستایی ، پژوهش های جغرافیایی ، شماره ۵۴، موسسه جغرافیا دانشگاه تهران
 - [۵] رهنمایی ، محمد تقی (۱۳۹۸) جزوه درسی اوقات فراغت و جهانگردی، گروه جغرافیای دانشگاه تهران.
 - [۶] زاهدی، شمس السادات (۱۳۹۶) توریسم و اکوتوریسم پایدار، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
 - [۷] مجنونیان، هنریک. (۱۳۹۴) مباحثی پیرامون پارکها فضای سبز و تفرجگاه ها، انتشارات سازمان پارکها و فضای سبز شهر تهران.
 - [۸] سازمان ملی جوانان استان گلستان (۱۳۹۵) چگونگی تأسیس سازمان های مردم نهاد جوانان،
 - [۹] نصیرزاده ، حمیدرضا، (۱۳۹۲) در گفتگو با خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا).
 - [۱۰] سازمان برنامه و بودجه (۱۳۹۸) سند برنامه ششم توسعه، مرکز انتشارات برنامه بودجه، تهران.
 - [۱۱] مرکز مطالعات و تحقیقات ایرانگردی و جهانگردی (۱۳۹۰) آمار گردشگری در ایران. واحد طرح ها و بررسی های سازمان اکوتوریسم تهران.
 - [۱۲] برتون ئی، سوانسون و رابرت پی، بنیتز و اندروچی، فرانکو (۱۳۹۱) بهبود ترویج کشاورزی. ترجمه غلامحسین صالح، رضا موحدی، اسماعیل کرمی دهکردی. انتشارات خوشبین. چاپ اول. ناشر: دفتر مطالعات و تلفیق برنامه.
 - [۱۳] ظریفیان، شاپور (۱۳۹۱) مردمی کردن ترویج، همکاری سازمان های غیر دولتی با نظام ترویج دولتی. ماهنامه جهاد، سال ۲۳، شماره ۲۵۲، صص ۱۰۱-۸۵.
 - [۱۴] میربد، مهرداد و ایرج ملک محمدی (۱۳۹۱) سازمان های غیر دولتی در ایران. ماهنامه جهاد. سال ۲۳، شماره ۲۵۲، صص ۱۰۵-۹۳.
 - [۱۵] میرک زاده، اصغر (۱۳۹۱) توانمندسازی سازمان های غیر دولتی (NGOs) با توجه بر چالشها و کارکردهای آنها. دانشگاه تهران دانشکده کشاورزی، گروه ترویج.
 - [۱۶] مقصودی، طهماسب ، لشکر آرا فرهاد (۱۳۹۳) توریسم، توسعه و روستا . ماهنامه جهاد. سال ۲۴. شماره ۲۶۴.۱.
 - [۱۷] خیاطی، مهدی (۱۳۹۲) توریسم روستایی و تاثیر آن بر جوامع روستایی. ماهنامه جهاد. سال ۲۲. شماره ۲۵۷.
 - [۱۸] شریف زاده، قاسم .مرادی نژادی، همایون (۱۳۹۱) توسعه پایدار و توریسم روستایی. ماهنامه جهاد . سال ۲۱. شماره ۲۵۱-۲۵۰.
 - [۱۹] مراد نژادی، همایون. نظری، شیرزاد (۱۳۹۲) توریسم و توسعه روستایی در ایران، ماهنامه جهاد سال ۲۲. شماره ۲۵۶.
 - [۲۰] پوریا، پیروز (۱۳۹۰) نگاهی به برنامه ریزی توریسم، ماهنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی شماره های ۴۶ و ۴۵.
- [21] Dhakal, taknath (2012). intermediary NGO.
- [22] Mishra and pandy (2019). non-governmental organization.
- [23] rana (2010). third generation ngo strategies.
- [24] Anheier and salamon (2018). conflicts or complementarities? agricultural research and extension. net work paper no. 37. london.
- [25] UND-United Nation Development Programme UK Government workshop on tourism NGOs and ecotourism in Tunisia
- [26] world tourism organization, (2019) tourism 2020 vision , executive summary Madrid: WTO.

[27] Youell, R. (2015) integrated quality management in tourism new direction in rural tourism , edited by Derek Hall, et al Ashgat, London.

The role of tourism non-governmental organizations (NGOs) in the development of governance and empowerment of the local community; Case: Chaharmahal and Bakhtiari villages

Pedram Gholamian Dehkordi

Graduated from Isfahan Art University, Tourism Development Planning

1-1-

1-2- Abstract

Today, the tourism industry is considered to be the main part of the income of most countries, and every year more and more countries realize the importance of this industry and make large investments in this field. Rural areas are considered a suitable field for attracting tourists due to having a huge percentage of environmental and cultural features. The development of this industry in the rural areas of the country is considered an economic activity that creates new job opportunities and increases the number of employees and finally leads to an increasing acceleration in the modernization and improvement of the socio-economic structure of the village. Apart from creating jobs in these areas, this industry creates foreign exchange income, identifies tourist attractions, introduces music, art, proper industries, and also introduces and preserves the original traditions of the villagers. Non-governmental organizations have become important in today's world as a new way for people's participation in determining their own destiny because they can act as an intermediary link between governments and people, in charge of transferring the nation's wishes to the government system. These organizations in the field of rural tourism, in addition to transforming the village economy, can pay attention to the sustainability of tourist areas, which can also pay attention to the sustainability of natural resources by attracting local and popular forces, in addition to reducing the negative effects of tourism. This research is descriptive-analytical and aims to develop non-governmental organizations in the villages of Chaharmahal and Bakhtiari provinces for the development of rural tourism and governance.

1-3- Keywords: Sustainable development, non-governmental organizations (NGOs), village.